

**Universitat de les
Illes Balears**

**Títol: Política lingüística i experiències de planificació
de l'ús lingüístic**

NOM AUTOR: Maria Antònia Roig i Grimalt

DNI AUTOR: 41538263-X

NOM TUTOR: Rosa Calafat

Memòria del Treball de Final de Grau

Estudis de Grau de Llengua i Literatura Catalanes

Paraules clau: Política lingüística, Planificació lingüística, Normalització Lingüística, Ús lingüístic, Multilingüisme

de la
UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS

Curs acadèmic 2013-2014

En cas de no autoritzar l'accés públic al TFG, marcau la següent casella:

Índex

Introducció.....	3
1. Conceptes: La Normalització Lingüística	4
2. Conceptes: Política Lingüística i Planificació Lingüística	14
3. Conceptes: Multilingüisme i Política Lingüística Internacional	29
4. Política Lingüística i Legislació	33
5. Planificació Lingüística: el Servei Lingüístic de la Universitat de les Illes Balears ..	38
Conclusions	41
Bibliografia citada	43

Introducció

El present treball té com a objectiu l'estudi de la política i la planificació lingüístiques en el marc de la llengua catalana. D'aquesta manera, s'han inclòs unes consideracions inicials que serviran per introduir-nos millor en el tema que tractarà aquest escrit i, a mesura que avança la lectura, es van inserint més informació i dades rellevants. Hem de ser conscients, però, que aquesta divisió de la informació és subjectiva i quelcom que s'ha introduït com a "consideració inicial" podria ubicar-se també a l'apartat següent, i viceversa.

L'abast d'aquest treball no ha permès consultar totes les fonts i els materials disponibles que es desitjava, que són molt abundants. Així doncs, aquesta és una síntesi, un buidatge de la teorització d'alguns dels autors més destacats en l'àmbit de la sociolingüística tant a nivell europeu com a nivell de la llengua catalana. Com dèiem, però, no s'han pogut consultar totes les propostes dels estudiosos de la matèria i, per això, s'ha optat per seguir les directrius donades durant el Grau en Llengua i Literatura Catalanes; és a dir, s'han seguit les guies didàctiques –o apunts– d'assignatures com Sociolingüística (20705), Planificació Lingüística (20721) i Ensenyament del Català com a L2 (20750), assignatures on es treballa tota la qüestió sociolingüística i de política i planificació lingüístiques. S'ha de comentar també que tota la informació que està inclosa en aquest treball no és més extensa per mor de la dimensió final del treball.

A més de tota aquesta matèria, s'ha investigat quines aplicacions podem conèixer actualment de la política i la planificació lingüístiques al nostre territori; així doncs, mostrem quines són algunes de les notícies que ens afecten dins l'àmbit nacional en aquest sentit i que darrerament han provocat un cert ressò. Ja que parlem ara de l'àmbit nacional, cal especificar que aquestes notícies es centren en actuacions fetes a les Illes Balears –per motius evidents– i a Catalunya, deixant de banda el País Valencià no per manca d'interès, que en té molt, sinó perquè és un territori que requereix d'un estudi exhaustiu per tal d'entendre la política lingüística que s'hi du a terme.

El buidatge del qual parlàvem al paràgraf anterior ha fet que aquest treball inclogui un nombre prou elevat de citacions i de referències d'aquests autors insignes que també esmentàvem abans.

1. Conceptes: La Normalització Lingüística

Per introduir el tema que tractarà aquest treball cal parlar primerament del concepte de normalització i de tot allò que pot aportar a la teoria que s'exposarà durant el present escrit.

El terme normalització lingüística va ser encunyat per primera vegada per L.V. Aracil (1965) i des de llavors s'ha estès molt el concepte durant l'últim quart de segle, malgrat que l'han deixat pràcticament del tot desactivat semànticament. Inicialment, per a Aracil fer normalització lingüística suposava desplaçar una llengua d'un territori on, a través de la imposició política, havia esdevingut superposada. És a dir, la llengua que és minoritzada recupera tots els àmbits d'ús fent recular d'aquests la llengua que havia estat superposada; la llengua superposada és denominada més endavant com a tercera llengua. Els àmbits d'ús, per altra banda, són els marcs socioculturals en què una llengua o varietat lingüística és utilitzada; pot ser en l'àmbit educatiu, familiar, dels mitjans de comunicació, etc. Per tal d'exemplificar què és una tercera llengua i com s'estructura tal definició en la nostra comunitat lingüística, és útil l'escrit de B. Joan:

El territori corresponent al domini lingüístic català té un idioma propi (el català) que està minoritzat per l'acció política resultant del fet que Catalunya està ocupada per Espanya (i per França, al nord del Pirineu). El català constitueix la primera llengua, la llengua pròpia del territori. El concepte de segona llengua queda reservat per a la llengua general de comunicació internacional, ço és l'anglès. I la llengua interposada entre la comunitat lingüística catalana i la resta del món (l'espanyol, al sud; el francès, al nord) constitueix la tercera llengua. (BIBILONI i JOAN 1994: 10)

Amb tot plegat entenem que, per normalitzar una llengua, primer de tot hauria de desplaçar-se la tercera llengua per així començar a recuperar els àmbits d'ús que ha anat perdent l'idioma propi per culpa d'aquesta; conseqüentment, la situació de minorització i subordinació que sofreix la llengua pròpia aniria desapareixent progressivament. Tot això s'oposa, com defensen també B. Joan i G. Bibiloni (1994), al bilingüisme. Veuen, com teoritzava també Aracil, que el bilingüisme i les societats bilingües són un mite i que aquests termes només serveixen per justificar una situació lingüística amb desigualtats. Tot plegat només té dues possibilitats: la normalització lingüística, per una banda, o la substitució lingüística, per l'altra. Al cap i a la fi, en un context bilingüe una de les dues llengües acabarà sent desplaçada (la tercera llengua o la llengua pròpia). En

cas que s'aconsegueixi la normalització lingüística, la llengua desplaçada serà la tercera; si esdevé el procés de substitució, serà la llengua pròpia la que acabarà dissipant-se.

De totes maneres, Boix i Vila defensen que «el cessament de la reproducció d'una varietat lingüística no és un fet puntual, sinó que constitueix un procés normalment llarg que inclou tot un seguit de sub processos més o menys ordenats de forma consecutiva» (1998: 188). Ambdós autors estableixen quatre etapes (1998: 188-192):

- I. *L'etapa de bilingüització.* En aquesta etapa un segment de la comunitat lingüística es veu forçada a aprendre una segona llengua per tal d'usar-la en un determinat conjunt d'interaccions. Aquest procés per ell mateix no implica que hagi d'esdevenir la substitució lingüística però si es produeix la bilingüització unilateral ja existeix més perill pel fet que aquesta comunitat lingüística aprendrà la llengua de l'altre grup lingüístic i ja no emprarà la seva pròpia.
- II. *La modificació de les relacions endogrups.* «Per tal que s'iniciï clarament un procés de substitució lingüística cal que [...] un segment de la comunitat X comenci a servir-se de la llengua de l'altra comunitat lingüística per a (alguns tipus de) relacions amb d'altres membres del seu propi grup lingüístic».
- III. *El trencament de la transmissió lingüística intergeneracional¹.* Aquesta fase es produeix quan es deixa de banda la transmissió de la primera llengua o llengua familiar i quan s'adopta, doncs, la llengua substituent com a llengua familiar.
- IV. *L'extinció.* «Aquesta etapa es caracteritza per tota una sèrie de perturbacions estructurals de la varietat recessiva, que cada vegada va essent més mal coneguda pels seus propis parlants». D'aquesta manera, finalment, els darrers membres de la comunitat lingüística que havien après la llengua “pròpia” de manera espontània –ja no parlem dels membres que la tenien com a llengua materna– ja no en faran ús i s'extingirà a poc a poc.

Així veiem com:

¹ Per a més informació vegeu Montoya i Abad, B. 1996. *Alacant: la llengua interrompuda*. València: Editorial Denes. 113-172.

El procés de substitució pot ser molt ràpid i acomplir-se en quatre generacions. La primera generació pot ser monolingüe en la llengua recessiva, però la segona generació, per bé que parlant nativa de la llengua recessiva, aprèn la llengua dominant. Aquesta és una generació bilingüe més competent en la llengua recessiva que en la dominant, però per diverses raons (prestigi, desig de mobilitat social, canvi d'estatus, etc.) no transmet la seva llengua materna a la tercera generació. La tercera generació també és bilingüe, però més competent en la llengua dominant, atès que el seu coneixement de la llengua recessiva és fonamentalment passiu i adquirit a través de les converses entre membres de la primera generació i d'aquests amb membres de la segona. La quarta generació ja pot ser monolingüe en la llengua dominant. (JUNYENT 1995: 38)

Les causes d'aquesta opció no són clares sinó que s'hi disposen una sèrie de factors com l'absència o la presència de la llengua materna en l'ensenyament, el nombre de parlants, l'homogeneïtat interna del grup i, per últim, les actituds hostils o positives de la majoria cap a la minoria.

Parlàvem del bilingüisme com a mite perquè també entenem que bilingüe és aquella persona que té dues llengües per a àmbits d'ús diferents. Hi hauria, però, els semiparlants, que són aquells que aparentment dominen dues llengües però que en realitat només en tenen una de referència. En altres paraules, segons Dressler (1987), un semiparlant és aquell que quan no té un mot de referència recorre a la llengua que li ocupa el cervell. La diferència entre un bilingüe i un semiparlant és la capacitat que es té d'haver après una o dues llengües i de destriar els entorns de cadascuna de les llengües que es coneixen. El cas és que no es prepara les persones sinó que es preparen àmbits on sigui fàcil entendre una llengua. La psicolingüística, per exemple, estudia què fa un cervell bilingüe i monolingüe ja que les respostes de cadascun són molt diferents. El problema dels catalanoparlants és que ens trobem amb àmbits d'ús en els quals es produeixen inseguretats i els parlants no saben si els entendran o no en la seva llengua; això, doncs, no és un àmbit bilingüe.

En tot cas, referenciar el procés de substitució fa que directament es parli de conflicte lingüístic. Tornant una altra vegada a la definició de la normalització lingüística, amb tot això que s'ha exposat, reprenem la teoria i diem que la normalització lingüística és:

Un procés de tensió entre col·lectius humans sociolingüísticament definits en que, en un context de dominació política minoritzant, el grup subordinat és dut a una situació caracteritzada per l'ús d'una varietat pública al·loctona altament estandarditzada i desenvolupada, que ocupa de manera obligada i exclusiva les funcions públiques, i el d'unes varietats autòctones sovint no codificades ni

unificades, que resten forçadament confinades a les comunicacions de tipus privat i informal. (BASTARDAS 1994: 32)

En el marc de la llengua catalana això es compleix en major o menor mesura perquè el grup subordinat és la comunitat catalanoparlant, que sovint es veu obligada a fer un ús de la seva llengua només en l'àmbit estrictament familiar o íntim mentre que per a moltes de les funcions públiques s'ha de limitar a emprar el castellà. Això no és una llei ni una norma estricta –no ocorre en el cent per cert d'ocasions– però és una situació que s'estén perillosament.

El conflicte lingüístic implica un contacte entre dues llengües i, al cap i a la fi, són dues llengües que competeixen per ocupar el màxim d'àmbits d'ús en els quals un parlant es pot trobar. Així, es tracta d'una relació amb friccions i esdevé que una llengua sempre s'imposarà per sobre de l'altra. Seguint amb la comunitat lingüística catalana, l'exemple és molt clar si parlem dels estrangers: estem acostumats a parlar en castellà a un estranger encara que sabem que aquesta persona no entén ni castellà ni català. El desenllaç d'aquesta situació, ja n'hem parlat, si no s'hi posa remei, serà la prompta substitució lingüística; si ens decidim a canviar la situació, podria esdevenir la normalització de la llengua catalana.

Seguia Aracil (1965) amb la seva definició de la normalització lingüística dient que és:

Una veritable macrodecisió que, com per exemple les macrodecisions econòmiques, tendeix a orientar el futur d'una comunitat i suposa l'exercici d'un cert poder. Es comprèn perquè la normalització eficaç exigeix, o bé la plena independència política, o almenys un grau substancial de *self-government* de la comunitat lingüística interessada.²

Amb totes aquestes definicions podem veure que la normalització no s'ha de referir exclusivament als aspectes lingüístics sinó que inevitablement ha de tenir en compte factors socials, polítics i econòmics. Així doncs, ja tenim els tres eixos al voltant dels quals gira el procés de normalització lingüística: el poder polític –o institucional–, la societat i l'economia (AYMA 1992: 19).

El poder polític –o institucional– és necessari en el sentit que permet la confecció d'una legislació i d'unes mesures favorables a aquesta normalització que, gràcies a l'organigrama institucional, es farà cada vegada quelcom més possible. Aracil

² Aquest fragment és extret dels apunts de l'assignatura Planificació Lingüística (20721) de tercer curs de Grau en Llengua i Literatura Catalanes, impartida per la professora Rosa Calafat.

introdueix el *self-government* en el mateix sentit que Marí subratlla la necessitat d'un «estat sobirà que consideri que el català és una llengua pròpia seva, sense subordinacions a qualsevol altra» (MARÍ 1999: 97). Si fem una primera aproximació, Otto Jespersen (1968) condicionava la nació a l'existència d'una comunitat lingüística. Fishman³, per altra banda i més tard, va anar una mica més enllà de la politització lingüística i digué que el condicionant no només és la llengua sinó que aquesta llengua ha de tenir un estàndard; és a dir, ha d'estar regulada i ha de ser normativa. Ambdós autors, però, no plantegen una hipòtesi que inclogui una possible situació de subordinació, és a dir, que la llengua tingui àmbits d'ús barrats.

Bibiloni (1990), a més a més, entén la planificació segons tres fets: primer «la normalització d'un idioma subordinat a un altre és un procés de substitució (de l'idioma dominant pel dominat, és clar). [...] Qualsevol plantejament bilingüista no porta més que a confirmar la llengua subordinada com a complement dispensable i com a llengua subordinada. Amb el camí obert cap a l'extinció». Segon: «normalitzar un idioma significa convertir-lo en l'únic necessari per a viure, treballar i relacionar-se, i això és una acció política». I tercer: «normalitzar un idioma significa convertir-lo en el màxim instrument d'integració simbòlica al voltant d'una idea de nació, per la qual cosa difícilment és concebible aquesta normalització si no és un procés lligat i paral·lel de construir un país, una nació, amb l'organització política i amb un univers de referents culturals que s'assegurin la cohesió». D'aquesta manera s'apleguen les idees de substitució, subordinació, nació i, implícitament, de comunitat lingüística.⁴

Política lingüística i planificació lingüística, que són els termes que centren el nostre treball, s'apliquen a una comunitat, una comunitat que pot ser lingüística però aquest pot no ser l'únic tret distintiu que la caracteritza. Així doncs, la pot marcar també la geografia, que ve determinada per la política i la història, però per damunt de tot plegat hi ha la cultura i els trets d'identitat, dos elements importantíssims. Sovint es defensa que la comunitat lingüística està formada per un conjunt de persones que parlen una llengua, que en coneixen el seu codi i que la fan servir per comunicar-se entre si. L'ús d'aquesta llengua en els diferents àmbits socials la converteix en un vehicle de

³ Informació extreta dels apunts de l'assignatura Planificació Lingüística (20721) de tercer curs de Grau en Llengua i Literatura Catalanes, impartida per la professora Rosa Calafat.

⁴ Aquesta informació ha estat complementada amb els apunts de l'assignatura Planificació Lingüística (20721) de tercer curs de Grau en Llengua i Literatura Catalanes, impartida per la professora Rosa Calafat.

comunicació dels valors culturals, filosòfics i polítics d'aquesta societat, la qual cosa implica l'existència d'un marc cultural comú als parlants de cada comunitat lingüística, d'uns referents històrics i presents, i d'una visió pròpia del món. Una comunitat lingüística, per això, és cultura. Els límits de les comunitats lingüístiques i les fronteres entre les llengües són difícils de fixar perquè no es corresponen amb cap criteri ètnic, religiós, territorial, nacional o estatal⁵.

L'intel·lectual català Josep M. Batista i Roca parla de la llengua com a nexa espiritual d'una nació. En definir el concepte de nació, hi aglutina els elements següents: per una banda el territori i, per l'altra, els lligams històrics, lingüístics, culturals, econòmics, entre els membres de la comunitat nacional. I, a més, dos factors psicològics:

La consciència de formar una nació diferent de les altres. La voluntat de conservar la personalitat pròpia. La consciència de constituir una comunitat nacional distinta priva tota confusió amb elements d'altres nacions. [...] La situació és clara: els membres d'una nació pertanyen a aquesta nació i no poden al mateix temps pertànyer a una altra. La situació és més greu encara quan una confusió s'estableix entre dues nacions de categoria diferent: una dominada i l'altra dominadora. (COSTA 1987: 11)⁶.

Quan es pretén dur a terme el procés de normalització hi ha una relació directa entre el progressiu assoliment de la sobirania política, com defensen diversos autors, i el grau d'autocentrament. Ja hem parlat de la sobirania política però també cal assenyalar que l'autocentrament és requerit per la normalització lingüística perquè, en el fons, és quelcom que dóna sentit a tot el procés. És necessari veure la realitat amb els nostres propis ulls i no pels d'una altra comunitat; això és, doncs, assolir una consciència nacional.

A més a més, si es vol normalitzar la llengua primer de tot s'ha de comprovar el marc legal que l'empara. En el cas de la llengua catalana és imprescindible realitzar un canvi.

Fins avui, han legislat sobre el català persones que desconeixen la nostra llengua i que no tenen el més mínim interès en la seva promoció, ans al contrari, la veuen com un entrebanc de cara a l'assoliment dels seus objectius polítics. La llengua catalana es troba presonera entre l'anul·lació sistemàtica a què la sotmet

⁵ Algunes d'aquestes idees estan extretes de la plana web amb referència <<http://acasanostre.es/wp-content/uploads/2010/05/sociolingüística.pdf>>.

⁶ Informació extreta dels apunts de l'assignatura Planificació Lingüística (20721) de tercer curs de Grau en Llengua i Literatura Catalanes, impartida per la professora Rosa Calafat.

l'Estat francès i l'encorsetament on l'encasella l'Estat espanyol (BIBILONI/JOAN 1994: 21).

En aquest sentit, processar la normalització lingüística hauria d'implicar també pugnar per la independència; sense ple poder polític i sobirà no es pot planificar ni exercir una política lingüística seriosa i enfocada a la recuperació d'una llengua que es troba menyspreada. L'objectiu de tot plegat és prou clar: convertir la llengua catalana en la llengua nacional en majúscules, és a dir, «la llengua pròpia de totes les persones i de tots els àmbits, la que exerceix la discriminació social –el seu ús és imprescindible per a viure i el seu domini efectiu indispensable per a l'ascens social– i la que representa davant propis i estrangers la identitat nacional» (BIBILONI/JOAN 1994: 28).

Per altra banda, la societat, el conjunt dels individus són aquells qui utilitzen una llengua i, a conseqüència, la transmeten. Aquest eix podria condicionar tant l'actuació política que introduïem anteriorment com també els circuits econòmics alhora que també en pot rebre les influències. Per tot plegat, doncs, és un eix molt important a tenir en compte a l'hora de fer la normalització lingüística del català –i de qualsevol altra llengua. Ja ho dèiem, aconseguir la normalitat del català es basa en el fet que aquesta llengua pugui servir com a instrument comunicador en qualsevol situació, marc sociocultural o àmbit d'ús (AYMÀ 1992: 34). A més, es pot normalitzar la llengua en el sentit que es respectin els nostres drets com a persones, com a ciutadans, a parlar en la llengua del nostre territori, del territori que ens és propi. Normalitzar la llengua és treballar per tal que els membres de la comunitat lingüística utilitzin la llengua pròpia amb orgull i no la canviïn davant les diferents situacions comunicatives que es plantegen en el dia a dia. En relació amb l'eix anterior, s'hauria d'apostar per un intent de despolititzar i deslligar els prejudicis lingüístics sobre l'ús de la llengua; no hi ha unes llengües millors que unes altres com tampoc n'hi ha que són més fàcils o difícils, més suaus o més aspres o, també, llengües amb més o menys parlants.⁷

Entre les diferents definicions del terme normalització lingüística que s'han anat fent sembla que hi ha un principi d'acord a l'hora d'entendre que la normalització lingüística seria un canvi de les normes del comportament social –a través dels mitjans de comunicació o dels llibres de text, és a dir, a través d'instàncies pedagògiques. Aquesta diferència en les definicions i les diferents interpretacions de cada autor depèn d'allò

⁷ Per a més informació sobre els prejudicis, vegeu: Ninyoles, Rafael Lluís. 1971. *Idioma i prejudici*. Palma: Editorial Moll.

que cadascun entén com a normalitat d'una llengua, oposada al terme substitució d'una llengua.

En el cas de la llengua catalana, alguns d'aquests autors relacionen la normalitat lingüística amb la possibilitat de coexistència de dues llengües, en el nostre cas de la llengua castellana i la catalana, en un mateix territori –ja en parlàvem en fer menció del terme conflicte lingüístic. Així doncs, en el nostre cas hem de recordar sempre que tenim també com a revulsiu el castellà i la situació de subordinació, de la qual ja n'hem parlat. «La tipologia de normalització lingüística que volem entendre s'inclou, doncs, en un procés històric de tensió entre col·lectius humans sociolingüísticament definits [...] en un context de dominació política minoritzant» (ARACIL 1994: 14).⁸ En conseqüència, una hipotètica normalitat mínima podria donar-se si s'aconsegueix que la comunitat lingüística catalana rebi i transmeti tot tipus de missatges en la llengua pròpia –deixant l'ús del castellà com a secundari– perquè, necessàriament, el immigrants rebrien aquests missatges lingüístics en català i s'haurien d'adreçar en aquesta llengua com a mínim a les persones d'origen autòcton i, a més, l'haurien d'utilitzar en la majoria de les seves activitats –públiques, com a mínim (BASTARDAS 1991: 59).

Molt important és, també, que aquesta societat permeti que una llengua entri en el món de l'economia, tercer eix. Que una llengua tingui presència en l'àmbit de l'economia d'una comunitat lingüística determinada –entenent-se que fem referència també a la publicitat i als mitjans de comunicació– li suposa un cert prestigi i reconeixement. La llengua, en aquest cas, seria llengua de mercat. La llengua és mercat i el mercat és comunicació; per tant, una llengua de mercat és també una llengua de comunicació. En el nostre cas, el català no és llengua de mercat perquè els tractes amb empreses o persones estrangeres gairebé sempre es fan en llengua castellana. Podem trobar, per exemple, planes web d'empreses amb la informació donada en llengua catalana, però aquestes també tindran l'opció de consulta en castellà, per si de cas. El català no és projectat des de la nostra comunitat lingüística com una llengua de comunicació perquè, ja ho hem dit, s'empra –únicament o acompanyant el català– la llengua castellana en les interaccions comunicatives. Tot plegat pot ser fruit de certs perjudicis com per exemple aquell que fa pensar que una llengua de mercat ha de tenir un cert nombre de parlants i així la relacionen amb la llengua dominant, la llengua que

⁸ Informació extreta dels apunts de l'assignatura Planificació Lingüística (20721) de tercer curs de Grau en Llengua i Literatura Catalanes, impartida per la professora Rosa Calafat.

té un major nombre de parlants –en el nostre cas, la castellana. La qüestió, però, és que «la comunicació és una necessitat cultural, i no un deure lingüístic, tal com la immediatesa vol fer creure. La comunicació pot ser feta i ben reeixida en una llengua de la qual en tinguem una comprensió parcial. [...] La comunicació és bàsicament entendre els altres i fer-se entendre» (CALAFAT 2010: 54-55).

Així doncs, el sector empresarial és un afectat d'aquests prejudicis dels quals parlàvem anteriorment i potser s'ha vist la llengua catalana com un desavantatge, com un factor d'identitat de país sense potencial econòmic. La llengua catalana, doncs és objecte de prejudicis insalvables que cal deixar de banda si no volem ser titllats de localistes o de folklòrics. La llengua catalana hauria de passar de ser percebuda com un desavantatge a representar una bona oportunitat de negoci i com un canal de valors socials i econòmics. La llengua és, en l'actualitat, un dels factors de negoci més importants i això hauria d'involucrar també la llengua catalana. Així doncs, de la llengua i del multilingüisme se'n deriven moltes ocasions de negoci i aquelles societats que tinguin una mentalitat oberta cap a la diversitat lingüística i la valorin positivament seran les qui més oportunitats i guanys rebran en aquest sentit. «Malgrat l'existència d'una llengua franca com l'anglès, el factor local, associat a una llengua, una cultura i una identitat, no es pot deixar de banda. Com podem generar confiança i fer negoci en un país del qual no en comprem la llengua ni la cultura?»⁹. Isidor Marí i Miquel Strubell (2011) van presentar un estudi, l'ELAN.cat¹⁰, on pretenien conèixer les capacitats multilingües de l'àrea catalana i quines són les necessitats lingüístiques principals del territori. En una intervenció que ambdós realitzaren comentaven que l'estudi quantitatiu sempre s'havia de complementar amb entrevistes qualitatives a les empreses involucrades per tal d'identificar els requisits de cadascuna en qüestió de polítiques o estratègies multilingües, seguint així el model europeu.

A conseqüència dels tres eixos reguladors que hem desglossat fins ara, podríem re-elaborar la definició inicial de normalització lingüística i dir que és «el macroprocés social intencional que, a partir d'una determinada fase de substitució lingüística, pretén

⁹ Les idees d'aquest paràgraf estan extretes de la plana web amb referència <http://www.gencat.cat/diue/doc/doc_26647299_1.PDF>, que és un escrit d'Isidor Marí, Antoni Mir i Marta Rovira.

¹⁰ L'estudi *ELAN.cat* és l'adaptació a Catalunya de l'estudi europeu *ELAN* dels efectes sobre l'economia europea de la manca de coneixements de llengües estrangeres a les empreses. Per a més informació, vegeu: Marí, Isidor; Strubell, Miquel. 2011. «L'estudi ELAN.cat, més enllà de l'anàlisi de les necessitats multilingües de l'economia catalana: perspectives d'acció». *Mercat global i mercat local: implicacions per al multilingüisme de l'empresa*. Editorial UOC. Barcelona. 113-122.

la plena recuperació de les funcions i de parlants per al codi de recessió X, amb l'objectiu d'aturar la substitució i d'assegurar l'estabilitat i la continuïtat lingüística futures de la comunitat cultural X» (BASTARDAS 1991).

2. Conceptes: Política Lingüística i Planificació Lingüística

La qüestió de la política lingüística comença sobretot a partir del segle XIX amb la intensitat i la qualitat dels problemes lingüístics:

Els ciutadans comencen a ser alfabetitzats massivament i a voler ésser més protagonistes de les decisions polítiques. Els recursos lingüístics passen a ser capitals rellevants en la competició social per a la majoria de la població, no només per a les elits, i tant els estats tradicionals com els moviments nacionals han de guanyar-se l'adhesió i la complicitat de la població. La llengua esdevé objecte explícit l'adhesió i motivació de mobilitzacions socials. (BOIX/VILA 1998: 272)

Com a definició, proposem d'entendre per política lingüística:

La determinació del paper que han de jugar les varietats lingüístiques en la competició social en una comunitat donada. Molt sovint una política es caracteritza per l'absència de decisions o d'intervencions explícites; aquesta inhibició sol afavorir alguna de les parts implicades. [...] El govern espanyol, per exemple, opta per no afavorir l'estandardització coordinada de la llengua catalana i atorga la mateixa legitimitat als defensors de la unitat de la llengua que als qui la neguen. D'aquesta manera afavoreix la dialectalització del català i el seu retrocés. [...] Qualsevol transformació de la realitat lingüística constitueix una actuació de política lingüística. (BOIX/VILA 1998: 274-275)

Per altra banda, ambdós autors defineixen la planificació lingüística com «el cicle format per l'organització, la posada en pràctica i l'avaluació d'un conjunt coherent d'actuacions de política lingüística adreçat a acomplir uns objectius explícits de transformar la realitat sociolingüística, així com la disciplina que estudia aquestes pràctiques» (1998: 275).

Al mateix temps, Isidor Marí dóna suport a la definició i la complementa afirmant que planificació lingüística és «qualsevol intervenció conscient i sistemàtica en un marc social determinat (un municipi, una empresa, un despatx, etc.) respecte a la forma o les funcions de les varietats lingüístiques (quines llengües s'han d'usar en cada cas, amb quin estil i quines característiques)» (1999: 94).

Els actors de la política lingüística es poden diferenciar segons dos criteris: segons els capitals que tenen (econòmics, socials, simbòlics, culturals) o segons el poder que aquests capitals els proporcionen. Aquests poders varien segons si les seves competències són centrals, regionals o locals. Alguns autors i estudiosos defensen

també com a actors importants els individus de la comunitat pel fet que aquests capitals que esmentàvem els afecten directament i, així, poden ser contrarestats. A més:

El disseny de les polítiques lingüístiques té molt a veure amb la complexitat organitzativa dels estats moderns. Als estats democràtics, la definició de qualsevol política (lingüística) depèn de l'equilibri entre els diversos poders de l'estat, i no pas d'un de sol. [...] Finalment, val a dir que una cosa és el disseny de les polítiques i una altra la seva aplicació pràctica. (BOIX i VILA 1998: 278)

Des de molt abans que hi hagués planificació lingüística s'ha fet política lingüística, que ha afectat la llengua en un sentit ampli. Les varietats lingüístiques són uns recursos valuosíssims en la competició social. Segons Bibiloni, «la variació lingüística és un fet universal. No hi ha cap llengua monolítica i uniforme. Totes presenten diferències associades a grups de persones o a situacions d'ús concretes» (2007: 65). La gran varietat de distribucions i de possibilitats de les varietats lingüístiques fa que aquestes estiguin carregades de valoracions i connotacions, cosa que al mateix temps provoca que siguin eines de classificació i també d'exclusió socials; per això és que són blanc i instrument de polítiques de tota mena. Així doncs, «els factors que condicionen la variació poden ser de dues classes: uns tenen a veure amb les característiques dels parlants (sexe, edat, origen geogràfic, nivell sociocultural, etc.) i uns altres amb les característiques de la situació en què es produeix la comunicació (relació entre els interlocutors, l'entorn físic de la comunicació, etc.)» (BIBILONI 2007: 66).

La variació lligada a l'espai ha estat la més desenvolupada i acceptada en la pràctica terminològica internacional. D'una banda, ha estat sempre fàcil de constatar que les comunitats d'especialistes de països diferents en què es parla una mateixa llengua empen variables denominatives diferents, sobretot en els camps científics poc internacionalitzats, i que aquesta diversificació ha estat fins i tot estimulada per polítiques terminològiques –estem sempre parlant de variació, no de varietat. D'altra banda, el fet que la participació en els comitès internacionals d'estandardització s'hagi fet sobre la base de representants per estat (i no per llengua), ha fet que una mateixa llengua pogués comptar amb més d'un portaveu, i, doncs, amb la possibilitat de trobar-se davant de més d'una proposta per a la denominació d'un concepte.

En aquesta via, la variació geogràfica nacional o regional figura com un ítem normalitzat en totes les normes d'estandardització de la terminologia. Normalment, hi ha més variació com més extens és el territori en què es parla una llengua, i més reduïdes són les variants en la mesura que la llengua està menys dispersa geogràficament, fins a poder arribar a una possible uniformitat, sobretot si es correlaciona amb l'augment del nivell d'especialització de la

comunicació. Així, a la proposta clàssica de diferenciar només les variants que podien correspondre a modalitats d'una mateixa llengua allunyades territorialment, normalment representatives de diferents estats o regions (per exemple, les varietats referides al francès de França, de Quebec, de Bèlgica, de Suïssa o dels països africans francòfons, magrebins o subsaharians), l'ha seguit la proposta de diferenciar també dins del mateix territori diferents variants topolectals denominatives d'un mateix concepte. (CABRÉ 1999: 167)¹¹

Això, però, no invalida la unitat, el nom i que només ens referiríem a variació i no a varietat; en tot cas seria tractat com a geosinonímia topolectal.

En aquesta línia és molt important la política i la planificació lingüística en relació amb l'estàndard –ja havíem parlat amb anterioritat de l'estàndard i l'havíem inclòs dins l'apartat del poder polític. La llengua estàndard, segons Bibiloni, és la varietat lingüística que s'identifica amb el que tradicionalment s'ha dit el bon ús o ús correcte de la llengua (2007: 25).

Podem dir, doncs, que una llengua estàndard és una varietat, altament codificada, que serveix de model de referència a tots els membres d'una comunitat lingüística en uns àmbits determinats o en tots els àmbits. A més d'aquesta funció bàsica, però, l'estàndard fa altres funcions: és un element clau per a l'existència de la consciència de comunitat lingüística i per a l'existència d'un sistema equilibrat d'actituds positives dels parlants vers la pròpia llengua, indispensable perquè aquesta tingui garanties de plenitud i de continuïtat. (BIBILONI 2007: 23)

Amb tot això de la llengua estàndard també cal fer menció a la llengua comuna. La plana web *Esadir.cat*¹² assenyalava que la llengua comuna és aquella que apliquem per tal que sigui model de llengua comú a la majoria dels parlants, per a que pugui ser compresa i acceptada pel conjunt de la societat. Aquesta llengua comuna, l'estàndard, no admet barbarismes, dialectalismes d'àmbit massa reduït, tecnicismes poc coneguts, expressions exclusivament literàries ni arcaïsmes. De les diferents formes possibles es tria la més entenedora.

La llengua estàndard arriba a ser referència per a la comunitat lingüística i així es crea també una consciència de pertànyer a un mateix grup. «La consciència social d'unitat lingüística i de comunitat va lligada al nom unitari de cada llengua, que coincideix amb el nom del seu estàndard. El nom de cada idioma també és un producte històric, convencional, que també actua com a instrument creador de consciència i de

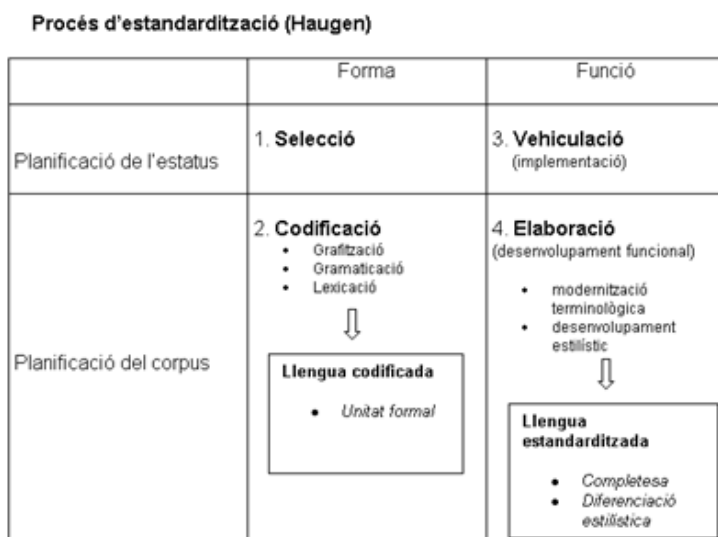
¹¹ Informació extreta dels apunts de l'assignatura Planificació Lingüística (20721) de tercer curs de Grau en Llengua i Literatura Catalanes, impartida per la professora Rosa Calafat.

¹² Més detalls d'aquesta informació a: <<http://www.ccma.cat/lilibredestil/manual-dus/llengua-comuna>>

cohesió de grup» (BIBILONI 2007: 25). Tot plegat va lligat amb el que s'anomena lleialtat lingüística, que és l'adhesió dels parlants a la seva llengua i la voluntat de mantenir-la; en definitiva, «la disposició d'un parlant a no abandonar l'ús de la llengua pròpia de la comunitat lingüística a la qual pertany» (MOLLÀ/VIANA 1989: 28).

En definitiva, «anomenarem estandardització el procés social orientat a assolir l'objectiu d'una llengua estàndard ben definida i amb plenitud de funcions. De fet, el concepte és coincident amb el que a casa nostra s'ha anomenat normalització lingüística i, en altres contextos, planificació lingüística (*language planning*)» (BIBILONI 2007: 33). Haugen és qui estudia aquest procés i l'emmarca teòricament.

Per a l'autor, doncs, un procés de planificació lingüística consta de quatre fases, dues que tenen a veure amb l'estructura lingüística o *corpus planning* i dues altres que incideixen en l'ús o *status planning*. Bibiloni (2007) explica aquestes fases:

1. *Selecció*: tracta de prendre part per una determinada varietat lingüística; també és possible construir l'estàndard a partir de diverses varietats lingüístiques. A partir de la varietat –o varietats– seleccionada es desenvoluparà l'estàndard.
2. *Codificació*: consisteix a fonamentar normes per a la varietat –o varietats– que s'ha seleccionat a la fase anterior i també a resoldre quins elements lingüístics s'hi inclouran i quins romandran descartats. Hi ha tres sub processos: la grafització o establiment de normes ortogràfiques, la gramaticació o fixació de la morfologia i la lexicació o confecció de l'inventari lèxic. L'objectiu de tot plegat és arribar al major grau d'unitat formal reduint al màxim possible la variació.

3. *Implementació*¹³: és l'ensenyament d'aquesta estructura codificada a tota la població, que es pot fer a través del sistema escolar i per mitjà de la implantació a tots els àmbits de comunicació formal. És en aquest punt on cal el poder polític, un poder que permet impulsar de manera satisfactòria aquesta varietat estàndard.
4. *Elaboració*: és la següent passa després de la codificació perquè suposa l'actualització i modernització dels recursos expressius i lèxics. Cal diferenciar, però, entre elaboració i cultiu. El cultiu, per altra banda, porta al desplegament funcional i a la diversificació d'estils. A més, l'elaboració té efecte com la completesa (la varietat és apta per a totes les funcions, usos i àmbits de comunicació) i la diferenciació estilística (l'existència d'un sistema de registres o d'estils i la capacitat dels parlants d'associar les diverses possibilitats de la llengua a cada una de les situacions comunicatives).

D'alguna manera es podria dir que codificació i elaboració són “activitats de despatx” i que, per contra, el cultiu no s'entén si no és en el marc d'allò que s'ha anomenat implementació.

Una llengua estàndard és el resultat final de tot aquest procés i les seves propietats són les resultants de cada una de les etapes: *unitat formal, completesa i diferenciació estilística*. Més encara: una llengua estàndard, a diferència d'una llengua simplement codificada o normativitzada, és una varietat que, a més de tenir les propietats esmentades, té un ús efectiu dins una societat, és acceptada per la comunitat de parlants i fa les funcions que hem descrit en un apartat anterior. (BIBILONI 2007: 38-39)

Els objectius més comuns de la política i la planificació lingüística, segons Boix i Vila (1998), en relació amb el *corpus* són:

- ❖ La *normativització* o fixació d'una norma lingüística en qualsevol dels seus nivells; estretament lligada a la normativització hi ha l'estandardització.
- ❖ La *purificació* o *depuració lingüística*, que és el destriament de mots o estructures lingüístiques considerades “correctes” i les considerades “incorrectes”.

¹³ Lamuela el tradueix també com a *vehiculació*.

- ❖ *L'elaboració terminològica i estilística*, que està destinada a generar i seleccionar els termes i els recursos fraseològics i de registre necessaris per tal de desenvolupar activitats tècniques, científiques, literàries, etc.
- ❖ *Les reformes lingüístiques*, mitjanant les quals es canvia la disposició d'una norma segons els interessos de les comunitats.

Per altra banda, els objectius relacionats amb l'*estatus*:

- ❖ *L'oficialització* d'una varietat, que sol ser l'acceptació d'una varietat lingüística per a ser utilitzada en l'àmbit administratiu, jurídic, registral, etc., i pels ciutadans.
- ❖ *La promoció de l'ús* d'una varietat, cosa que implica promocionar una política lingüística favorable a la utilització d'aquesta varietat, sobretot en l'àmbit institucional i oficial.

L'objectiu final de tot plegat, de totes aquestes fases i mesures, seria aconseguir la unificació lingüística del territori per mitjà de la llengua, fent desaparèixer així altres llengües que s'hi parlen i aconseguint el capgirament de la substitució lingüística.

Per a entendre bé aquest plantejament –com un procés de planificació en relació amb l'*estatus* i el *corpus* pot esdevenir més exitós o menys–, exemplificarem la qüestió a partir de les conclusions de la comparativa que A. Bastardas (1987) va extreure sobre els processos de planificació lingüística duts a terme a Flandes, Catalunya i Euskadi. Així doncs, el que Bastardas destaca és que allò que marcarà la diferència respecte a les mesures de planificació lingüística preses a un o altre territori serà la competència i l'ús lingüístic de les seves llengües pròpies –els tres territoris sofreixen una situació de bilingüisme divers–, el pes demogràfic que tenen flamencs, catalans i bascos respecte al conjunt de la població i, finalment, l'alt nombre i dispersió dels individus parlants originaris de la llengua dominant que habiten al territori subordinat. A Espanya, per afegitò, cal esmentar que s'ha sofert un endarreriment del sistema democràtic i, a més, que no hi ha hagut una dinàmica canviant; es segueix amb un marc d'oficialitat única de la llengua dominant i, després, de cooficialitat per a la resta. Els catalans són bilingües forçats no només pel mandat constitucional sinó també per la situació de predomini del castellà. Un altre problema a Catalunya pot ser el gran nombre de castellanoparlants que

hi resideixen, cosa que pot provocar una assimilació o integració de la població autòctona per part de l'immigrant; tot plegat resulta un assumpte de percepció psicològica. Totes aquestes condicions adverses al nostre territori fan que aquest procés planificador sigui llarg, difícil i de resultat insegur, sempre pendent de la lleialtat lingüística. En el cas del basc s'hi afegeix la problemàtica de l'estructura lingüística perquè la distància amb el castellà és molt major que no pas la distància entre català i castellà. Tot això era en funció de l'*estatus*, però què ocorre amb el *corpus*? «En relació amb la planificació del *corpus*, els casos basc i català exemplifiquen la importància en l'èxit d'aquest procés de dos grans factors: la distància entre la llengua normativa que es pretén difondre i els dialectes reals dels parlants per una banda i la consciència de pertinença comunitària per una altra» (1987: 145).

Un element que també s'ha de destacar és la gran importància de les funcions instrumentals dels idiomes. Si es segueix amb l'actual marc jurídic espanyol es pot perpetuar la situació de minorització de la llengua catalana i basca –ja hem esmentat el predomini del castellà– i esdevenir llavors la substitució. Si, en canvi, com en el cas belga, es regula el fet multilingüe per tal d'afavorir la llengua es podrà perpetuar el català –i també el basc– i la percepció de la llengua serà favorable pel que fa a l'ús i la conservació.

Per altra banda i seguint amb la qüestió de l'estandardització, explica Bibiloni (2007) que n'hi ha diversos models:

- ❖ *Model unitarista*: aquest model regeix que una sola varietat geogràfica serveix com a base per a l'estàndard i es prescindeix de les altres varietats, que queden desplaçades. És a dir, l'estàndard es construeix a partir d'un sol dialecte.
- ❖ *Model composicional o compositiu*: esdevé un estàndard unitari però format a partir d'un conjunt d'aportacions de diversos dialectes. Sovint pot resultar un estàndard artificios i, a conseqüència, pot portar a problemes de socialització. Aquest model és més fàcil d'aplicar en casos en els quals hi ha poca diferenciació entre les diverses varietats geogràfiques.
- ❖ *Model d'estàndards autònoms*: aquest model és propi de llengües que es parlen en un extens territori geogràfic i fragmentat de manera politicoadministrativa. Hi

ha, llavors, normes estàndards diferenciades en cada un d'aquests marcs però això no significa que no existeixi una consciència d'unitat de la llengua.

En el cas de la llengua catalana, l'estandardització s'ha dut a terme per mitjà de concepcions composicionals però amb certes limitacions i dificultats. Bibiloni afirma que «en l'estandardització del català modern hi havia hagut unes bases teòriques de tipus composicional, però un cert caràcter policèntric del procés i la compartimentació de l'espai comunicatiu han fet que el resultat actual sigui un model que s'assembla força als casos d'estandardització autònoma» (2007: 42).

També és important en la nostra comunitat lingüística parlar de les interferències i és perquè ens trobem davant una llengua dominant que actua com a element interposat en la nostra llengua, que és subordinada a aquesta. I així, destaca Bibiloni que «quan una comunitat parlant d'una llengua subordinada emprèn una tasca d'estandardització, haurà d'afrontar l'envit de planificar una determinada política davant el fet de la interferència» (2007: 54). I en aquest punt és on apareix de nou el tema polític perquè molt complicat serà que una societat dependent –tant dependent d'una llengua com en l'àmbit polític– pugui alliberar-se d'aquesta dependència i esdevenir totalment independent. Això, per tant, afegeix un alt grau de dificultat a l'hora d'estandarditzar llengües en situació de subordinació.

A partir d'aquí cal mencionar –tot i que ja n'havíem fer un petit tast– que en tot aquest procés d'estandardització i, en definitiva, de política i planificació lingüística, és molt important l'ensenyament i els mitjans de comunicació. El model de planificació de Haugen té problemes a l'hora d'implementar-se en l'àmbit educatiu perquè obvia aspectes importants com avaluar la situació o elegir d'entre els possibles models disponibles, només tenint en compte el procés d'*implementació* (VILA 1997: 131). Així doncs, a partir d'aquí hi ha hagut un augment de l'interès de recerca d'aquestes tècniques d'ensenyament en comunitats plurilingües.

- Ensenyament

En el cas nostre, estem parlant d'un ensenyament o educació bilingüe.

Sol acceptar-se majoritàriament que només pot parlar-se d'ensenyament bilingüe o plurilingüe en aquells casos en què la docència es duu a terme en més d'una llengua, tot i que, coma matèria necessàriament interdisciplinària, els límits de l'ensenyament bilingüe són borrosos. [...] Aquesta disciplina coneix

una situació paradoxal: d'una banda s'esforça a subratllar que només és bilingüe l'ensenyament que se serveix de més d'una llengua en la docència; d'altra, es veu obligada a referir-se constantment a models d'ensenyaments no bilingües per entendre el seu objecte d'estudi». (VILA 1997: 132)

Aquesta situació sovint es dona, explica Vila, perquè la planificació lingüística pot ser entesa des d'un gran abast. La problemàtica més gran rau en la concepció d'alguns estudiosos de l'ensenyament bilingüe perquè consideren que la planificació només existeix quan han d'intervenir dues o més llengües en l'ensenyament; per contra, però, des del punt de vista sociolingüístic sempre que hi hagi qualsevol tipus d'ensenyament (monolingüe, bilingüe o plurilingüe) es produeix planificació perquè el simple fet d'interferir en l'ensenyament d'algú ja pressuposa una transformació de la competència comunicativa d'aquesta persona. Parlem d'ensenyament monolingüe quan a l'escola s'empra una sola llengua vehicular mentre que utilitzem el terme ensenyament bilingüe o plurilingüe quan la llengua se'n va servir més d'una.

Tot plegat forma part d'una disciplina més àmplia encarregada de valorar les relacions entre les pràctiques docents i la política escolar i, a més, els resultats sociolingüístics: la planificació lingüística de l'ensenyament (VILA 1997: 133). Aquesta planificació «s'encarrega d'establir models escolars que permetran l'adquisició i, sovint, l'ús ulterior d'unes determinades varietats» (BOIX/VILA 1998: 284). Continua Vila: «la planificació lingüística de l'ensenyament podrà ser duta a terme tant per les institucions públiques com privades. D'altra banda, la planificació lingüística de l'ensenyament podrà provenir d'una resposta conscient a la resolució d'un problema prèviament delimitat, però també inclourà el resultat de les tries dutes a terme per planificadors (parcialment) inconscients de la seva activitat planificadora» (1997: 133).

Per a aquells que consideren que la tria de la llengua en l'ensenyament és més un mitjà que no pas un objectiu en ell mateix, l'opció per un model lingüístic escolar o un altre s'ha de produït d'acord amb els objectius i les circumstàncies socials, polítiques, idiomàtiques, etc., a què ha d'aplicar-se. [...] Reduir la planificació a l'ensenyament bilingüe, com apuntàvem que ocorre de vegades, implica renunciar *a priori* a les possibilitats de selecció.

La sociolingüística interaccional ha fornint nombrosos exemples de com l'ús lingüístic en les comunitats plurilingües es regeix per un conjunt de normes de tria i alternança de llengües. Així doncs, és important l'ús lingüístic en tant que hi ha un interès per les

pràctiques idiomàtiques en tres sentits: el primer és pel pes que té l'ús en l'adquisició d'una segona llengua; el segon és la importància de l'anàlisi de la interacció dins l'aula; i, per últim, en el sentit del paper creixent de la planificació de l'ensenyament en la política lingüística en general, és a dir, «l'impacte que els models lingüístics escolars poden arribar a tenir damunt les normes d'ús lingüístic» (VILA 1997: 138).

Encara no es té prou clar fins a quin cert punt l'ensenyament escolar pot afectar en l'ús lingüístic dels subjectes i, sobretot, fins a on pot influir en la transformació de les normes d'ús sociolingüístic. Allò que cal avaluar és si els diferents models d'ensenyament produeixen normes de tria i alternança de llengües diferents entre ells i en relació amb la comunitat. En el nostre cas, la catalanització escolar té limitacions sobretot a les zones on el castellà és la llengua social dominant.

Els límits de l'acció que s'han fet en l'àmbit de l'ensenyament, en l'àmbit escolar, sobre les normes d'ús lingüístic es poden exemplificar amb el Model de conjugació lingüística en català, que és el model lingüístic escolar impulsat per la Generalitat de Catalunya amb un ampli consens polític i social. Aquesta eina respon a la necessitat de combinar la voluntat d'impulsar l'ús de la llengua catalana com a llengua vehicular, a les fortes reticències a instaurar línies lingüístiques independents que poguessin provocar la separació dels ciutadans i, per últim, respon també contra la custòdia exercida per les institucions de l'Estat espanyol sobre la política lingüística en ensenyament duta a terme a Catalunya. Cal tenir en compte dins tota aquesta maquinària l'existència dels programes d'immersió lingüística en català, que ajuda a l'hora de fer l'ensenyament del català com a L2. A partir d'aquesta premissa es consideren claus treballar de la llengua oral, pensar una manera diferent d'actuar a l'aula i una organització diferent de l'alumnat, realitzar una estratègia d'avaluació, com tractar amb la llengua familiar, calcular la durada del procés, tenir en compte les característiques personals de l'aprenent, determinar la coherència del procés, fer ús de les TIC, promocionar el treball en xarxa i potenciar les referències: «La realitat sociolingüística actual implica adaptar i modificar allò que ja era vàlid fa més de vint anys, però també implica saber trobar noves estratègies per poder entendre la realitat plurilingüe de les nostres aules»¹⁴.

¹⁴ Aquesta informació la trobem a la plana web de la Generalitat de Catalunya (xtec) amb referència: <http://www.xtec.cat/alfresco/d/d/workspace/SpacesStore/91738e79-a419-45fd-b4eb-358af62486f6/pil.pdf>

Com a exemple dins el marc lingüístic escolar de la política lingüística actual, vèiem fa poc temps –algunes setmanes enrere– com el Tribunal Superior de Justícia s’afanyava a desestimar els recursos presentats contra l’ordre d’impartir un 25% de l’horari en castellà a cinc escoles catalanes.¹⁵ Així i tot, una política lingüística a favor de la llengua catalana és la que fa l’actual consellera d’Ensenyament de la Generalitat de Catalunya, Irene Rigau, que va anunciar immediatament que presentaria un recurs i que, fins i tot, demanaria la suspensió de l’ordre. A més, va expressar que pensava esgotar totes les vies judicials possibles perquè, declarava, «un país necessita tenir articulada la defensa de la transmissió de la seva llengua i si això perilla no exclouem cap via». La consellera rebutjava aquesta previsió del 25% de castellà a les aules feta pel TSJC amb arguments pedagògics ja que afirmava que l’ús del castellà com a llengua vehicular «no pot ser lineal i homogènia» sinó que «s’ha d’adaptar a les necessitat sociolingüístiques dels alumnes de cada centre». Segons Rigau, l’actual model d’escola en català –que inclou un 13% de centres que utilitzen la llengua castellana com a vehicular– no exclou el castellà «perquè garanteix l’heterogeneïtat, quan és necessari pel context sociolingüístic concret». Amb tot plegat, ens trobem davant una situació en què la Generalitat respon amb contundència davant atacs a la integritat de la llengua catalana, en aquest cas en l’àmbit escolar.

- Mitjans de comunicació

Polanco (1884) insisteix en el fet que el triomf d’una estandardització als Països Catalans passa per tenir un sol mercat lingüístic, ja en parlàvem a la introducció. Cal una interacció lingüística intensa perquè quan ens pensem que hi ha aquesta interacció lingüística intensa es desenvolupa una percepció psicològica d’unitat; quan ens pensem que no és intensa és quan baixa la percepció psicològica del mercat, sigui quin sigui el mercat.

En aquesta intensificació de la intercomunicació entre els nostres països tenen un important paper les relacions interpersonals, laborals i comercials, educatives, culturals —només com a part ben reduïda d’un conjunt molt més complex—, i sobretot les vehiculades a través d’uns *mass media* comuns que haurien de constituir objectius prioritaris (sense oblidar les relacions recreatives, associacionals, etc.). Aquests plantejaments parteixen del fet, prou destacat pels sociolingüistes i tècnics de la comunicació, que l’existència d’un codi de comunicació unitari per a un conjunt d’individus, per a una societat, té

¹⁵ Analitzem la notícia del diari *Ara.cat* i totes les declaracions que s’adjuntin en relació amb aquest tema seran extrets de dita notícia, amb referència en línia: http://www.ara.cat/premium/tema_del_dia/TSJC-imposa-castella-aules_0_1130287071.html

només sentit i sobretot tindrà futur en la mesura que responga a unes necessitats materials de comunicació entre els membres d'aqueixa comunitat. Forçar una codificació i sobretot una elaboració i una cultivació confluents no paga la pena si les relacions entre catalanoparlants s'han de limitar a algunes reunions anuals de filòlegs o escriptors. (POLANCO 1984: 140)¹⁶

Abans, les relacions entre membres d'una comunitat lingüística eren de socialització primària: aprenies una llengua parlant amb padrins, veïns, etc. Actualment, s'aprenen llengües també per socialització secundària, on la segona oralitat hi juga un paper fonamental.

La llengua de segona oralitat és la que es transmet a través dels mitjans de comunicació, que són referents culturals. Totes les paraules que es transmeten a partir dels mitjans de comunicació passen a formar part del cabal lèxic dels membres de la comunitat lingüística i, llavors, s'avalua la seva capacitat ecològica d'entrar en el sistema lingüístic. Precisament perquè incideix en el nostre llenguatge és molt important estudiar i controlar la llengua que els mitjans difonen. La cultura oral secundària, doncs, marca quelcom que podríem anomenat com 'nova llengua'. Les declaracions d'intencions i els àmbits d'ús han d'estar planificats en tot moment pel fet que la difusió d'una llengua de segona oralitat pot resultar un aspecte negatiu per a una comunitat lingüística. Principalment, aquesta planificació ha de marcar límits per contenir les interferències que no són positives.

La segona oralitat és aquella llengua que està elaborada i pensada perquè el receptor la percebi com a espontània. Aquesta és una definició que donen els psicolingüistes americans. Es diferencien tres graus de segona oralitat: baixa oralitat, oralitat mitjana i alta oralitat. Per tal d'exemplificar-ho: baixa oralitat seria un telenotícies, oralitat mitjana seria una telenovel·la i, per últim, alta oralitat serien els programes televisius del cor com *Sálvame*. Aquests d'alta oralitat estan triats perquè no hi hagi percepció psicològica d'estranyesa davant la diferenciació geogràfica. Això ho veiem molt, per exemple, en telenovel·les sud-americanes i també en les italianes sobre Sicília. La llengua que aquests mitjans decideixen difondre a través d'una tria, marca la nova llengua d'aquesta cultura oral secundària. Però d'oral en té poca perquè gairebé sempre té suport escrit. La forma lingüística a través dels mitjans de comunicació queda mediatitzada per allò que s'entén com a segona oralitat. Aquesta segona oralitat fa que

¹⁶ La informació sobre Polanco s'ha extret dels apunts de l'assignatura Planificació Lingüística (20721) de tercer curs de Grau en Llengua i Literatura Catalanes, impartida per la professora Rosa Calafat.

les expressions col·loquials entrin en els mitjans. El registre col·loquial, doncs, entra dins l'estàndard, que abans no tenia paraules malsonants ni res per l'estil.

Quan parlem de planificació del corpus ho hem de fer analitzant allò que anomenem també llengua de segona oralitat perquè és aquella que permet que la varietat transversal arribi a tota la comunitat lingüística. El terme es culturalitza en la segona oralitat i la segona oralitat és aquella varietat amb elaboració terminològica o diferenciació estilística difosa a través dels mitjans de comunicació per tota la comunitat lingüística. Una llengua de segona oralitat serveix per apaivagar les diferències fonètiques, lèxiques, etc. entre parlants d'una llengua. Per això és que la segona oralitat serveix per diluir varietats secessionistes; el context es converteix en l'únic en àmbits diferents.

Diu Bastardas (1995) que és aquesta perspectiva fragmentària la que provoca mancances en el terreny dels estudis de política i planificació lingüístiques. És ara que parlem d'aquesta situació fragmentària que hem de fer referència al context social, que no existeix al marge de la política lingüística.

Els fenòmens de la política i la planificació lingüístiques no són fets estàtics i acabats, sinó processos de canvi i reequilibri, que han de ser estudiats dinàmicament. En especial en els sistemes democràtics, la relació entre el pla polític i el pla social, per exemple, no és mai estàtica i aturada sinó que contínuament s'actualitza i es reformula.

És molt important a l'hora d'organitzar la política i la planificació lingüística tenir en compte el comportament lingüístic i, evidentment, el marc social i polític en el qual viuen els individus. Partim, doncs, de la teoria de la distinció interrelacionada de la psicosfera, sociosfera i la noosfera per dir que «una teoria de la política i la planificació lingüístiques s'ha de bastir necessàriament sobre aquesta òptica globalment interrelacionada, tot sabent que cap intent de regulació lingüística conscient pot entendre's sense prendre en consideració el pla del codi –la noosfera–, els dels usos lingüístics –la sociosfera– i el de les representacions-emocions i les competències individuals –la psicosfera» (BASTARDAS 1995: 151). És des de la lingüística aplicada que es parla d'aquests tres termes. La noosfera és la part gramatical del llenguatge; la sociosfera, per altra banda, és la part del llenguatge en relació a la comunitat lingüística i a la seva aplicació social; i la psicosfera, per últim, és la part del llenguatge en relació al cervell-ment del parlant, és a dir, no és allò que quelcom entén sinó allò que estem

disposats a entendre. La psicofera és, al cap i a la fi, la part del llenguatge aplicada als mitjans de comunicació.

Segons la definició d'Encrevé¹⁷, hi ha comunitats lingüístiques que fan èmfasi en la psicofera: això és en la percepció que en tenen els parlants i l'estrany sobre aquella comunitat. D'aquesta manera, per exemple, per un estrany els belgues són una comunitat amb una llengua estàndard. A Rússia, un altre exemple, es parlen més de 100 llengües però nosaltres ens pensem que s'hi parla només el rus. Així doncs, Encrevé defensa que hem de tenir en compte la psicofera de la comunitat lingüística, tant del parlant i com de l'estrany. Els mecanismes que regulen aquesta percepció que tenim del parlant i de l'estrany són regulats pels mitjans de comunicació i l'escola, les instàncies pedagògiques en general. Per exemple, per instàncies pedagògiques externes la nostra universitat, la Universitat de les Illes Balears, és espanyola però la realitat interna i la psicofera ho poden entendre d'una manera diferent. El cas és que els exemples de violència simbòlica imposada sempre són arguments d'autoritat. Ens els arribem a creure tant com a comunitat que ja no ho qüestionem.

Abans incloïem un exemple dins el marc de l'ensenyament, però ara és hora de parlar dels mitjans de comunicació i una mostra de política lingüística en perjudici de la llengua catalana seria l'atac contra l'estàndard que el Govern balear intenta des que va informar de la seva voluntat de fer que als informatius d'IB3 Televisió abandonessin l'article literari en les seves retransmissions, evitant així la presència del català estàndard. En aquest cas, com podíem llegir al diari *AraBalears*, s'incompliria l'Estatut d'Autonomia. A la compareixença davant premsa, apuntava Isidor Marí, president de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, que el fet de voler contraposar i fer incompatibles l'estàndard i les modalitats insulars és antagònic perquè «contradiu la lingüística de totes les llengües». Nicolau Dols, nou membre de la Secció Filològica, afegia que la política lingüística de l'Executiu de Bauzà és ineficaç per a la normalització lingüística del català i que, a més, «actua contra la integritat de la llengua, que no s'ha d'entendre només per territoris, sinó per usos»; i seguia dient que veiem una «campanya molt coherent de desintegració que coincideix amb la marginació del català a la funció pública, a l'ensenyament i als mitjans de comunicació públics».

¹⁷ Aquesta informació d'Encrevé s'ha extret dels apunts de l'assignatura Planificació Lingüística (20721) de tercer curs de Grau en Llengua i Literatura Catalanes, impartida per la professora Rosa Calafat.

- Altres canals

A més d'aquests dos canals de distribució tradicionals de les innovacions lingüístiques planificades, actualment han sorgit altres noves vies com ara els telèfons lingüístics o els serveis d'assessorament per internet.

En tots els casos, resultaria convenient de preveure la capacitat de retroalimentació: el terminòleg de despatx faria bé d'enginyar vies per conèixer les reaccions –i els suggeriments!– dels parlants a les seves propostes. De fet, la implicació del públic ja constitueix per ella mateixa una forma d'agilitar canals de distribució. En aquest sentit, caldria demanar-se per què si les empreses privades poden promocionar els seus productes mitjançant concursos en què es demana als clients que enviïn missatges, receptes, etc., en canvi la planificació lingüística rarament sol·licita aquesta mena de col·laboració dels parlants. (BOIX i VILA 1998: 292).

3. Conceptes: Multilingüisme i Política Lingüística Internacional

Són importants les llengües avui en dia? La resposta sembla fàcil i concisa i es podria dir que el seu poder és tan innegable que no es deixa lloc al dubte. Llavors, és important crear una configuració social i personal predisposada al coneixement de les llengües. Ja diuen que «quantes més llengües saps, més 'ric' ets», però aquesta qüestió és molt més complexa del que pot semblar a simple vista.¹⁸

Les polítiques lingüístiques dels països europeus –bàsicament inspirades en la relació nació/llengua/Estat– són diferents en funció de l'ideari i, en conseqüència, del model que apliquen. Així doncs, és en aquest punt que es pot denunciar la manca d'un model de planificació lingüística universal que principalment garanteixi una legislació basada en el respecte entre comunitats lingüístiques i que tingui en compte el contacte entre llengües com a font de coneixement. Per tenir tot això, però, cal una igualtat social i cultural de la qual no gaudim, per desgràcia, i també és necessària una nova cultura lingüística que promogui la fraternitat lingüística més enllà de la tolerància. En aquest sentit, cal aplaudir que les polítiques actuals han incorporat sense excepció l'aprenentatge de llengües estrangeres per tal de reconèixer la diversitat lingüística i cultural, però també ens hem d'adonar que saber una llengua no és el mateix que emprar-la o donar-li un ús útil.

Un Estat multicultural i multilingüe es relaciona directament amb el mercat laboral i l'economia –dos factors importantíssims per a la qualsevol societat pel fet que ambdós s'han convertit en allò cabdal universalment– i amb els poders públics i polítics, que són els qui haurien de dirigir aquesta legislació de la qual parlàvem; tot això sense oblidar la figura dels planificadors, les persones que han d'estar al capdavant del canvi social i que han de crear un model per a emmarcar mesures, descriure les expansions nacionals i internacionals i descriure el creixement de la llengua. En concret, doncs, han de dirigir la gestió sociolingüística des de les organitzacions més importants de cada Estat al mateix temps que han de garantir la normalització lingüística de cadascuna de les llengües.

¹⁸ Aquest apartat del treball és una síntesi de les idees dels quatre treballs de Castellanos 2009; Freixa 2009: 259-281; Gomà i Sánchez 2005; Strubell 1999: 9-26. Per veure la referència completa, vegeu la bibliografia.

Una bona pràctica és una manera de gestionar el multilingüisme que contribueix a millorar i modificar de forma significativa la situació d'una llengua. La bona pràctica respon a una necessitat detectada a partir de l'estudi de la situació de partida o a una demanda explicitada. A més, dóna resposta a una nova necessitat, incideix en un àmbit prèviament detectat com a deficitari i vehicula les actuacions de resposta ja existents amb nous recursos, innovacions metodològiques, tecnològiques, etc. Les bones pràctiques, a banda de proposar noves maneres d'actuar, s'han de poder adaptar a les característiques de les diferents comunitats i, especialment, han de contribuir a l'enfortiment de la comunitat lingüística amb la participació de la ciutadania i del sector associatiu. S'incideix sempre en la societat i es lliga amb allò que en diuen el *pla d'entorn*; esdevé un pla d'entorn quan, a través de l'educació, un entorn immediat acull el nouvingut a la llengua independentment de la seva edat.

En el sentit contrari a aquesta fraternitat lingüística que tant es desitja hi ha la destrucció de les llengües que es produeix des de fa uns anys –ja s'han cuidat prou de fer-ne desaparèixer algunes– i que ens dóna una mostra de les idees dominants i de desigualtat que existeixen avui en dia i que donen força als processos de subordinació i destrucció de les 'llengües més petites'. Tot això forma part de la percepció psicològica que es té de la llengua, percepció que ja dèiem que s'inclou en l'àmbit de la psicofèria del parlant. Els prejudicis, en aquest cas, han malmès les 'llengües petites' i han enfortit les 'llengües auxiliars internacionals', com en diuen a les 'llengües grans'; a més, el fenomen lingüístic n'està envoltat d'aquests prejudicis, cosa de la qual també parlàvem. Així doncs, la reducció de les llengües regionals és oposada a aquests Estats plurilingües, amb diversitat, que considerem 'ideals'.

No es poden tancar els ulls ni mirar cap a una altra banda en qüestió de fronteres lingüístiques perquè sabem que el continu desplaçament de persones avui en dia crea illots lingüístics a tot arreu i la pregunta habitual és a veure que es pot fer amb aquesta situació. La interferència lingüística és molt habitual i, per aquest motiu, no és estrany que una llengua copii unitats i regles d'una altra llengua ni tampoc ho és que una llengua presenti símptomes de dependència. La interferència, com a conseqüència immediata, fa referència directa als manlleus o neologismes, paraules integrades en una llengua però que provenen d'una altra perquè no es tenia cap mot propi per a designar un determinat concepte. Totes les llengües van incorporant paraules noves al seu vocabulari, especialment de les llengües dominants; en el nostre cas, del castellà, del

francès, l'italià i, sobretot, de l'anglès. En tot cas, allò que s'ha de controlar és el fet d'afegir neologismes o manlleus que no són necessaris perquè la pròpia llengua ja té els sistemes per crear una paraula per mitjà de la derivació o de la composició, per exemple. Aquesta dependència de la innovació lèxica seria, doncs, un aspecte negatiu.

Aquesta interferència, com dèiem, moltes vegades es produeix pel desplaçament de persones d'uns països a uns altres i, sobretot, crea diversitat lingüística en un mateix Estat. La diversitat s'ha de tractar de manera adequada i, per això, s'ha de crear un pla d'actuació per integrar tots els nouvinguts independentment de la seva situació, condició o origen i així potenciar i consolidar els fonaments d'una cultura democràtica basada en la injustícia. Aconseguiríem, així, instaurar la cohesió social i l'educació intercultural en un marc d'un Estat plurilingüe. Ara bé, cal fer un incís ara que utilitzem aquest terme i és que «plurilingüe ho és l'individu mentre que multilingüe ho és l'Estat». Així doncs, des d'aquest punt de vista, ni l'Estat espanyol ni l'Estat francès, per exemple, serien estats multilingües; l'Estat espanyol, funcionament del qual coneixem millor, no té una política plurilingüe perquè els individus d'aquest Estat són multilingües per llei perquè per educació poden aprendre anglès però no hi ha una política lingüística d'escola bilingüe en anglès. En el cas de l'Estat francès, les instàncies pedagògiques franceses entenen que és l'escola –com a capital simbòlic de conformació de normalitat social– la que he d'assumir el repte de formar individus plurilingües. Així doncs, ens hem de plantejar una pregunta pel nostre propi bé: la societat catalana és una societat bilingüe? Sabem que es pot viure al conjunt dels Països Catalans parlant únicament en castellà però que és més difícil conviure únicament en català; és a partir d'aquesta reflexió que es veu la necessitat d'un bilingüisme unilateral.

Cal destacar que totes aquestes situacions conflictives entre llengües, creades per la diversitat actual, es veurien reduïdes –si no eradicades– amb una bona planificació lingüística d'immersió i submersió no només a nivell estatal sinó a nivell global, a nivell europeu. L'escola i els mitjans de comunicació –instàncies pedagògiques– poden ser una bona eina per a formar individus plurilingües i per a fer veure la importància de la preservació de les llengües i de la seva diversitat.

En tant que parlem de política lingüística internacional, podem introduir un altre exemple de política lingüística referida a aquest tema. Irene Rigau –a unes declaracions

que trobem a la plana web de la Generalitat de Catalunya¹⁹ – afirma que «el marc actual espanyol ofega la possibilitat a les comunitats autònomes de tenir polítiques pròpies davant d'Europa». La consellera titlla d'incomprensible el fet de poder realitzar les seves intervencions en llengua catalana al consells de Ministres de la Unió Europea i, en canvi, no poder fer-ho així a Madrid quan assisteix a les Conferències Sectorials d'Educació. Declara que poder fer ús del català durant les seves intervencions a Europa «sempre és un gran honor i posa de manifest que, per a la nostra llengua, molt millor Brussel·les que Madrid, perquè jo a la conferència sectorial mai no ho he pogut fer. Per tant, ha quedat ben clar que la nostra llengua té aquest gran paper i aquestes grans possibilitats». A més d'aquesta qüestió de poder fer les participacions en català o no, es remarca la defensa de «l'àmbit del multilingüisme amb l'objectiu de millorar el coneixement de les llengües, fugint dels percentatges i de les hores».

Per altra banda, trobem unes altres declaracions de la mateixa consellera Rigau²⁰ a la plana web de la Generalitat de Catalunya, on també destaca que l'objectiu central esmentat al Consell de Ministres d'Educació de la Unió Europea és «aconseguir el domini en la competència». El multilingüisme es té com un dels temes clau a Europa mentre que es prioritza també parlar de l'educació transfronterera, és a dir, de les noves formes d'aprendre, dels mecanismes i tecnologies digitals.

¹⁹ Notícia de la plana web de la Generalitat de Catalunya, amb referència: http://premsa.gencat.cat/pres_fsvp/AppJava/notapremsavw/detall.do?id=269956&idioma=0&departament=4&canal=5. Totes les declaracions incloses entre cometes («») s'hauran extret d'aquesta font.

²⁰ Notícia de la plana web de la Generalitat de Catalunya, amb referència: http://premsa.gencat.cat/pres_fsvp/AppJava/notapremsavw/detall.do?id=269211&idioma=0&departament=4&canal=5. Totes les declaracions incloses entre cometes («») s'hauran extret d'aquesta font.

4. Política Lingüística i Legislació

Així doncs, allò realment important a l'hora de fer balanç sobre la política i la planificació lingüística és mirar i analitzar com està la situació actual, el context.

La legislació que afecta la llengua catalana és diferent segons el territori on es parla. Segons això, per exemple, a Andorra el català és l'única llengua oficial mentre que a la resta de l'Estat espanyol –a les comunitats autònomes de Catalunya, València i les Illes Balears– és llengua cooficial juntament amb el castellà. A més, a aquestes comunitats autònomes esmentades té el qualificatiu i l'estatus de llengua pròpia després que apareguessin els estatuts d'autonomia propis de cadascuna de les comunitats. No és així, però, a l'Alguer (Itàlia), a la Catalunya Nord (França), a la Franja d'Aragó ni tampoc a El Carxe. També són importants en aquest sentit les lleis de normalització lingüística, que regulen i estableixen l'ús que cal fer de la llengua en els diferents àmbits.

El cas és que el model actual de les autonomies representa una opció desequilibrada i molt clarament posicionada en favor del castellà. Ja apuntava Aracil (2007 *apud* MILIAN 2009: 145-208) que el domini de la llengua castellana es regeix per un principi de tipus territorial mentre que, per altra banda, les comunitats autònomes adopten el principi personal quan s'hi parlen altres llengües per així garantir la plenitud de drets de la població resident castellanoparlant, així com la seva no-assimilació forçosa.

Hi ha, com podem veure, un marc molt poc harmònic entre les normes catalanes i les estatals, en part provocat també per la tensió entre ambdues. En la normativa catalana es combinen –ho hem comentat unes línies abans amb Aracil– mesures de caràcter territorial amb mesures de persona, cosa que fa que el nostre sigui el cos normatiu més innovador i avançat, dins l'Estat espanyol, respecte a la protecció de les llengües que són diferents del castellà. Apunta J.R. Solé (2009) que la Secretaria de Política Lingüística hauria de poder intervenir en el moment d'elaborar les normes i que hauria de tenir també més eines de seguiment i revisió de l'aplicació d'aquests criteris al mateix temps que té unes potestats clares sobre l'Administració de la Generalitat; i tot això per tal de fer complir la legislació lingüística. Aquest organisme, que és el predecessor de la Direcció General de Política Lingüística, ha elaborat algunes normes

que són vigents però que necessiten d'una aplicació més sistemàtica i d'una supervisió preceptiva de tots els seus esborranys.

Pel que fa a aquestes qüestions, segueix J.R. Solé (2009) dient que seria molt convenient que l'Estat evités intervenir –o que, en cas de fer-ho, fóra de manera respectuosa– en la regulació dels aspectes lingüístics. Òptim seria, per altra banda, que l'Estat revoqués aquelles normes lingüístiques que fan que el castellà s'imposi a les altres llengües en aquelles comunitats que no la tenen com a pròpia; en cas de considerar-ho oportú, que es mantinguin aquestes normes als territoris de parla castellana però també amb altres patrons que fomentin la presència d'altres llengües. L'Estat també hauria d'usar les seves competències en l'ensenyament i els mitjans de comunicació per tal de difondre el respecte cap a la diversitat lingüística i cultural, oferint aprenentatge de les llengües minoritàries i eliminant barreres administratives.

Veiem un exemple d'intervenció estatal sobre el català amb les darreres resolucions sobre la lliure elecció de llengua a les escoles, que perjudica el català com a llengua vehicular. S'especifica a la notícia del diari *Ara*²¹, on es diu precisament que la imposició del 25% de castellà a les aules i la llei Wert amenacen el model d'immersió lingüística. Així doncs, s'ha imposat a partir del curs que ve la lleu orgànica per a la millora de la qualitat educativa (Lomce), que relega el català a un evident segon pla. Es preveu, entre altres mesures, que les famílies puguin triar la llengua en què volen que estudiïn els fills. La Generalitat ja ha presentat un recurs contra aquesta llei al Tribunal Constitucional; a les Balears la comunitat educativa lluita contra el decret del tractament integrat de llengües (TIL) imposat pel govern de José Ramón Bauzá; al País Valencià l'Escola Valenciana pretén frenar l'amenaça de supressió de línies per part del president, Alberto Fabra.

Capficant-nos en un exemple interessant que parla de la política lingüística als estatuts d'autonomia, ens ajudarà l'anàlisi que Bastardas (2005) va fer dels treballs de la ponència redactora en primera lectura del nou Estatut d'Autonomia de Catalunya. Bastardas cavil·la que la societat catalana ha anat sofrint canvis en l'àmbit demolingüístic que han obligat a repassar i posar damunt la taula l'organització lingüística que fins ara havia prevalgut. I és que al fet d'haver-hi un grup d'origen

²¹ Aquesta notícia es troba a la referència: <http://www.ara.cat/premium/tema_del_dia/Lofensiva-contra-catala-lescola-final_0_1148885180.html>.

autòcton però descendent de castellanoparlants –sobretot al segle XX– se li estaven sumat els moviments de població, la migració, un fet que podia desequilibrar la balança a favor del castellà –en part pel gran nombre d’immigrants vinguts de l’Amèrica Llatina però no només per això, perquè també s’ha de tenir en compte que d’altres nouvinguts tendeixen a emprar la llengua castellana com a idioma habitual en les comunicacions amb la societat receptora. El cas és que els hàbits lingüístics de la societat receptora es poden canviar i, en conseqüència, canvien els dels immigrants. És a partir d’aquí que entra en joc l’Estatut d’Autonomia que, adjudicat per la Constitució Espanyola, és el lloc on «s’ha de concretar l’organització lingüística de cada comunitat autònoma» (2005: 11); aquest és, doncs, l’òrgan encarregat «d’assegurar un futur mínimament digne per a la llengua nacional i pròpia dels catalans» (2005: 11). A aquesta revisió, però, apuntava Bastardas que s’hi trobava a faltar «un esment clar als principis de la societat catalana contemporània –i no només les seves institucions– acorda sobre com viure junts lingüísticament, en especial pel que fa als àmbits de les organitzacions no oficials i, en general, als espais socials de consum» (2005: 11). És a dir, aquest nou Estatut no fa referència al paper de la llengua com a llengua comuna i d’interrelació social i institucional general: «crec que hi falta una aposta de tipus cívica, més en el camp dels valors que no pas en el de la simple formalitat, que reconegui la diversitat existent a la Catalunya actual i posi unes bases clares de la nostra interrelació lingüística» (2005: 11). També fallava l’apartat que tracta més explícitament la regulació de l’oficialitat lingüística perquè referència el castellà com a “llengua oficial a tot l’Estat espanyol” i Bastardas afirmava: «repetir aquesta interpretació en el futur Estatut és tancar la porta a una evolució de la interpretació constitucional i continuar legitimant els usos abusius del castellà a Catalunya, és a dir, aquells que té no pas per la presència de la població d’aquest origen sinó pel fet de la interpretació constitucional esmentada» (2005: 11). Així doncs, davant la gran oportunitat històrica de bescanviar la situació sociolingüística per una situació més òptima per a la llengua catalana, s’havia d’exigir un nou Estatut «fet amb rigor i amb resultats eficaços» (2005: 11). Per mitjà d’aquest exemple podem veure el gran pes dels estatuts d’autonomia, que poden ser emprats com a valuoses armes de regulació sociolingüística.

I *Què passa amb el català a les Illes?* (CALAFAT 2013)²² El govern balear fa un ús negatiu de la llengua catalana com a eix vertebrador de la seva política i, en conseqüència, d'aquesta manera ha dirigit la seva planificació lingüística cap a l'objectiu de minvar de les garanties legals del català que s'havien anat adquirint des del 1975 fins ara. Desfent el discurs de comunicació que es basa en l'acceptació i socialització de la realitat catalana a les Illes, provoquen l'enfrontament social. Fins i tot fan passes més enllà i utilitzen l'estratègia del Partit Popular d'Aragó, que amaga el nom de la llengua catalana, quan al Butlletí Oficial de les Illes Balears (BOIB) varen anomenar el català com a 'llengua cooficial distinta al castellà'.

També entra dins aquesta política l'assumpte del trilingüisme, que es proposa garantir més presència de l'espanyol a les escoles catalanes restant hores a la llengua territorial. La qüestió de tot plegat és, doncs, minvar els àmbits d'ús en català. Però no només hi ha això sinó que «l'escola catalana, àmbit d'integració i de culturalització, es un dels objectius a batre i combatre pel nou govern balear» i, d'aquesta manera, és proposada pel conseller d'Educació del govern, Rafel Bosch, la lliure elecció de llengua a l'escola. Aquesta estratègia no és més que fer de la planificació lingüística i d'una escola matèria de debat de confrontació, com deïem. I també s'aplica aquesta eina en el món universitari català: «El món mediàtic contextual ja s'havia encarregat de fer veure amb normalitat social el poc benefici que suposa per a l'avenç de la ciència comptar amb una llengua pròpia anomenada català». D'aquesta manera també queda reflectit el poder dels mitjans de comunicació pel que fa a política i planificació, és a dir, com poden manipular la percepció de la gent segons la informació que es va donant. Un atac en aquest sentit també s'ha sofert en l'àmbit de l'Administració quan es va trastocar la Llei de normalització lingüística per eliminar el requisit general d'un determinat nivell de català per accedir-hi.

A més a més, també es van viure moments polèmics quan es va saber la decisió de l'ajuntament de Palma de canviar el topònim de la ciutat per *Palma de Mallorca* i, també, quan es va impulsar la modificació de Maó per *Mahón*-Maó, forma que encara apareix a la plana web²³ de l'ajuntament de la ciutat²⁴.

²² La informació d'aquest punt que parla de la situació de les Illes Balears és extreta del Butlletí XXI núm. 12, 6 d'abril de 2013, escrit per Rosa Calafat.

²³ Es pot comprovar aquesta informació a la plana web, que té referència <http://www.ajmao.org/>

I la societat mallorquina, per sort, no ha quedat mans plegades davant tot això. Es va presentar un avantprojecte de modificació de la llei de funció pública –aquella que hem dit que eliminava el català com a requisit a l'Administració–, tant des de diferents organismes com a títol individual, els escriptors fan boicot als Premis Ciutat de Palma sota el lema 'En català' i '#ésPalma' –el primer en protesta per la bilingüització dels premis i la segona per allò que dèiem abans de voler canviar el topònim de la ciutat per *Palma de Mallorca*–, es crea a la Pobra el Moviment per la Llengua amb el lema 'Mou-te per la llengua', associacions com Jubilats per Mallorca i Religiosos per Mallorca s'expressen en defensa de la llengua catalana, la Universitat de les Illes Balears reitera el seu compromís amb la llengua i dóna suport a les campanyes ciutadanes en aquest sentit, s'organitzen protestes arreu de Mallorca, s'inicia la campanya *Enllaçats per la llengua* i un llarg etcètera.

Conclou Calafat (2013) de la millor manera: «Ara com ara, el combat govern i ciutadans continua. Ara com ara, el govern de les Illes Balears treballa –amb afany– amb l'objectiu d'arraconar el català. De moment segueix les directrius que ja fa anys que marquen els seus companys al País Valencià, aquests hi tenen més experiència. Ara com ara, el govern balear s'ha trobat amb una resposta ciutadana organitzada i diversa que li recorda que 'A Mallorca, en català'».

²⁴ A més, a l'hora de donar a conèixer la ciutat a l'exterior s'empra *Mahón* i no *Maó*: «Welcom. Enter **Mahón**citycouncilwebsite».

5. Planificació Lingüística: el Servei Lingüístic de la Universitat de les Illes Balears

El Servei Lingüístic de la Universitat de les Illes Balears²⁵ planifica la llengua, en comparteix la funció consultiva, ofereix informació i aprenentatge lingüístics, vetlla per la qualitat lingüística i proporciona eines de traducció i correcció científicoinstitucionals. Elegim, doncs, el Servei Lingüístic per tal de veure una institució que es lliga directament amb la política i la planificació lingüística i, d'aquesta manera, inclou tots conceptes dels quals hem anat parlant durant el desenvolupament d'aquest treball. D'altra banda, ja ho veurem, es relaciona directament amb òrgans institucionals que s'encarreguen de la política i la planificació.

El 1983 va ser creat amb el nom de Servei de Normalització Lingüística de la Universitat de les Illes Balears. Primerament va ser un servei de correcció i traducció de textos per a la Universitat i el Servei de Publicacions i, a més, s'encarregava de les classes de català per a funcionaris i personal laboral de la Universitat. El servei depenia del Rectorat fins que progressivament va anar assumint funcions en el camp de la dinamització de l'ús de la llengua catalana en l'àmbit de la UIB. El curs 1991-92 s'hi integra el *Gabinet de Terminologia* en col·laboració amb la Conselleria d'Educació, Cultura i Esports del Govern Balear i tres anys més tard, l'any 1995, es crea el Servei Lingüístic de la Universitat de les Illes Balears (FOU núm. 106), com a continuació del SNL, amb els objectius concrets de fer-se càrrec de la normalització de la llengua catalana en el marc de la UIB i de donar suport a la funció consultiva en matèria de llengua, d'acord amb l'Estatut d'Autonomia de les Illes Balears. Aquest mateix any es crea el *Gabinet d'Onomàstica* de la Universitat de les Illes Balears que, a partir d'una ampliació del conveni amb la Conselleria d'Educació i Cultura del Govern, quedaria integrat dins el SL de la UIB. El 1998 es crea el Servei d'Idiomes de la Universitat de les Illes Balears (FOU núm. 146) amb els objectius de facilitar als estudiants de la Universitat l'aprenentatge d'idiomes moderns, participar en els plans de formació del PDI i el PAS de la UIB i proporcionar la traducció dels documents científics i institucionals. L'any 1999 s'acorda fusionar el Servei Lingüístic i el Servei d'Idiomes,

²⁵ Aquesta informació del Servei Lingüístic de la Universitat de les Illes Balears es pot trobar també a la seva plana web, amb referència: <http://slg.uib.cat/>.

combinació que dona com a resultat l'actual Servei Lingüístic (FOU núm. 173). L'any 2006 es crea el *Gabinet de Didàctica de Llengües* de la Universitat de les Illes Balears, a partir d'una altra ampliació del conveni amb la Conselleria d'Educació i Cultura del govern, que ja queda integrat dins el Servei Lingüístic de la UIB.

El Servei Lingüístic té com a objectius fer-se càrrec de la normalització de la llengua catalana en el marc de la Universitat de les Illes Balears, donar suport a la funció consultiva que en matèria de llengua té encarregada la UIB (d'acord amb l'Estatut d'Autonomia), facilitar als membres de la comunitat universitària la formació necessària en llengua catalana i l'aprenentatge de llengües modernes i també participar en els plans de formació lingüística desenvolupats per la Universitat i, per acabar, vetllar per la qualitat lingüística de les actuacions de la Universitat, proporcionar la traducció de documents científics i institucionals i, en general, donar resposta a qualsevol necessitat lingüística que sorgeixi a la vida universitària.

Així doncs, entre les seves funcions hi ha el disseny del pla de política lingüística de la UIB, la coordinació de la funció consultiva de la UIB en matèria de llengua, les relacions amb institucions de l'àmbit lingüístic català, la promoció i ús de la llengua catalana i l'assessorament i dictamen sobre toponímia i antroponímia; i tot sota les directrius que marca el Departament de Filologia Catalana.

Amb tot plegat, es fa evident la tasca educadora del SL i tota la seva responsabilitat planificadora de cara a l'ampli ventall de situacions d'ús de la llengua catalana. Es tracta, doncs, de donar una projecció interna i, alhora, externa del català. Podíem veure al IV Simposi Internacional sobre l'Ensenyament del Català (2014), a Vic, com Rosa Calafat²⁶ analitzava descriptivament les funcions del Servei Lingüístic de la UIB i reflexionava sobre la incidència social que tenen les universitats en referència a la simbolització de la llengua catalana. A partir de l'exposició de Calafat s'explicava com, en definitiva, «el Servei té una funció respecte a la a la forma lingüística que supera el seu context en tant que universitat i expandeix la planificació lingüística a tota la societat: el corpus i l'estatus (la forma i l'ús lingüístics)».

²⁶ La comunicació es va presentar al IV Simposi Internacional sobre l'Ensenyament del català, a la Universitat de Vic, que es va dur a terme entre els dies 4 i 5 d'abril d'aquest mateix any. Aquesta comunicació, però, encara es troba pendent de publicació.

Així doncs, seguint amb l'anàlisi de Calafat, el Servei Lingüístic és molt important de cara a l'àmbit universitari i institucional, però també ho és com a impulsor del català en tant que llengua d'Europa. Com a tal, la llengua catalana necessita d'un suport que la representi i projecti a l'exterior «com a llengua de recerca, d'innovació educativa i de projecció cultural. La llengua catalana i la seva projecció a l'exterior van molt lligades al món educatiu, fonamentalment a l'universitari». I és que després de parlar dels objectius en general del Servei Lingüístic, cal especificar que en termes de planificació lingüística l'objectiu és «aconseguir ciutadans respectuosos en la diversitat i capaços en l'exercici del plurilingüisme. Facilitar la comunicació i la interacció entre europeus de llengua materna diferent i, per tant, afavorir la mobilitat, la comprensió recíproca i la cooperació a Europa i vèncer els prejudicis i la discriminació». El Servei Lingüístic serveix com a unitat de primera instància de suport a la política i planificació lingüístiques.

Conclusions

És important reflexionar sobre la consideració inicial que l'aplicació de la normalització es fa a una comunitat lingüística, que és la que al cap i a la fi té la darrera paraula de tota la qüestió i la que respon a uns capitals simbòlics. Així doncs, en el cas de la comunitat lingüística catalana, hem vist la controvèrsia que hi ha pel fet d'haver de compartir àmbits d'ús amb una llengua que no és pròpia del territori però sí estatal, completament oficial, i amb un bilingüisme social que no és real i que té unes conseqüències negatives per a l'avanç de la normalitat. És a partir d'aquí que entra en joc la planificació lingüística entesa com un conjunt d'accions de política lingüística que, com hem pogut comprovar en el nostre cas –el cas de la llengua catalana–, pot ser una política d'actuació en favor de la conservació del català i del seu ús i també pot estar enfocada cap a la seva extinció. Molt sovint, actualment, les campanyes de planificació es centren en la sensibilització com a condició indispensable però no suficient.

Juga un paper important, també ho hem vist, el multilingüisme, la combinació del català amb altres llengües i la projecció d'aquest cap a l'exterior. Multilingüe, ho és un Estat; plurilingüe, els individus. D'aquesta manera, hem comprovat com és l'Estat el que distribueix els drets i les funcions segons els interessos –o els pocs interessos– cap a una llengua determinada. És imprescindible el modelatge –que afecta psicosfera i sociosfera– perquè el foment de l'ús d'una llengua o d'una altra, en determinarà i marcarà el futur i el destí. Es juga, doncs, amb les ocasions d'ús i les situacions comunicatives. Hem entès durant tot aquest procés que l'Estat espanyol no és multilingüe perquè no assumeix el multilingüisme, perquè no es declara multilingüe. És a partir d'aquest punt que apareixen els problemes: fins que l'Estat espanyol no es reconegui com a multilingüe, la Unió Europea no ho validarà com a tal i el català no tindrà reconeixement en aquest àmbit. Per tant, sense la reacció de l'Estat espanyol no s'hi pot fer res; a les minories lingüístiques ens costa aconseguir els nostres objectius i l'Estat no actua si no és pressionat perquè no està interessat en el tema de les reivindicacions lingüístiques d'aquestes minories.

Així doncs, quin és el futur de la llengua catalana? En parlaven Mollà i Viana a una publicació de l'any 1989 però perfectament la podem considerar vigent:

«El català del **futur** va indissolublement lligat al futur del català: l'evolució de la llengua depèn, en gran mesura, de la integració dels nous parlants; si no hi hagués nous parlants de català aquesta llengua no tindria pràcticament cap futur perquè la pressió del castellà l'esborraria amb el temps, llevat de la continuació d'un cert gueto catalanoparlant de tipus rural, nacionalista, elitista, que seria cada cop més afeblit» (1989: 28).

Un govern que tingués la intenció de promoure una política lingüística favorable a la llengua catalana hauria de tenir la màxima ambició a l'hora de plantejar les seves actuacions i aquestes haurien de ser avaluades periòdicament. Es recomana també que el Govern sigui capaç de crear grups de treball que s'encarreguin específicament de dissenyar aquestes actuacions. A més, s'ha de saber distingir entre el comportament lingüístic en els usos formals i organitzats i en els informals i interpersonals.

Amb tot això, considerem de màxima prioritat enfocar les intervencions de política i planificació lingüístiques cap a l'ensenyament, tant escolar com universitari, cap al món laboral i el món dels mitjans de comunicació i del consum. El discurs ha de basar-se en la projecció del català com a llengua comuna i de cohesió i no fer percebre la llengua com a creadora d'escissió social. És la necessitat d'un codi comú i compartit per interrelacionar-se quotidianament.

Sobretot, ja ho dèiem, seria molt important centrar la llengua catalana cap a la seva projecció europea i així, d'alguna manera, deixar de veure la nostra llengua com a llengua minoritària perquè, en realitat, dins el marc europeu el català no és minoritari. En aquest sentit hem vist eines com el Servei Lingüístic de la Universitat de les Illes Balears, que es relaciona directament amb l'Estatut d'Autonomia (1983 i 2007) i així regula la llengua de manera oficial. A més, s'encarrega també d'impulsar la llengua catalana a Europa i fa una funció "educadora" a més d'assumir el marc legal d'una coresponsabilitat planificadora.

Bibliografia citada

- ARACIL, Lluís Vicent. 1965. «Conflicte lingüístic i normalització lingüística a l'Europa Nova». *Papers de sociolingüística*. Barcelona: La Magrana. 1982: 23-38.
- AYMÀ, Josep M. 1992. *Allò que no se sol dir de la normalització lingüística*. Barcelona: Editorial Empúries.
- BASTARDAS, Albert. 1987. «La planificació lingüística en els casos flamenc, basc i català». *Revista de llengua i dret* 9. 141-146.
- 1991. *Fer el futur. Sociolingüística, planificació i normalització del català*. Barcelona: Editorial Empúries.
- 1994. «Persistència i canvi en el comportament lingüístic: la planificació sociolingüística». *Treballs de sociolingüística catalana* 12, 1. 31-39.
- 1995. «Política i planificació lingüístiques: perspectives i preguntes per a un camp interdisciplinari». *Revista de llengua i dret* 24. 145-163.
- 2005. «Societat, llengua i Estatut». *Avui (Diàleg)*. 22. [en xarxa]. <<http://dipdig.cultura.gencat.cat/premsa/2005/05060003-39086-27443292.PDF>> [consulta: 5/05/2014].
- BIBILONI, Gabriel; JOAN, Bernat. 1994. *Fer una llengua és fer una nació*. Mallorca: Germania.
- BIBILONI, Gabriel. 2007. *Llengua estàndard i variació lingüística*. València: Contextos 3i4.
- BOIX, Emili; VILA, F. Xavier. 1998. *Sociolingüística de la llengua catalana*. Barcelona: Ariel.
- CALAFAT, Rosa. 2010. *Per a un ús ètic del llenguatge*. Barcelona: Angle Editorial.
- 2013. «Què passa amb el català a les Illes?». *Cercle XXI. Butlletí virtual* 12. [en xarxa]. <http://www.cercle21.cat/ca/butlleti/lofensiva_contra_el_catala/6/que_passa_amb_el_catala_a_les_illes/40/>. [consulta: 7/5/2014].

- CASTELLANOS, Carles. 2009. *La diversitat lingüística, un valor a preservar*. [en xarxa] <<http://www.cercle21.cat/castellanos1.htm>>. [consulta 29/04/2014].
- DRESSLER, W. 1987. «La mort de les llengües». *Límits* 3. 87-97.
- FREIXA, Judit. 2009. «La interferència en la innovació lèxica del català: anàlisi dels neologismes amb *ciber-* i *homo-*». *Revista de llengua i dret* 51. 259-281.
- GOMÀ, Natàlia; SÁNCHEZ, Isabel. 2005. *L'alumnat nouvingut i el català: Una perspectiva transversal*. Plataforma per la Llengua. [en xarxa]. <<https://www.plataforma-llengua.cat/estudis/interior/5>>. [consulta: 29/04/2014]
- JUNYENT, Carme. 1995. «La mort. La substitució». *Vida i mort de les llengües*. Barcelona: Editorial Empúries. 39-88.
- MARÍ, Isidor. 1999. «La planificació lingüística». *El català. Un debat a finals del segle XX*. Barcelona: La Busca edicions. 81-108.
- MARÍ, Isidor; STRUBELL, Miquel. 2011. «L'estudi ELAN.cat, més enllà de l'anàlisi de les necessitats multilingües de l'economia catalana: perspectives d'acció». *Mercat global i mercat local: implicacions per al multilingüisme de l'empresa*. Barcelona: Editorial UOC. 113-122.
- MILIAN, Antoni (coord.). 2009. *El plurilingüisme a la Constitució espanyola*. Generalitat de Catalunya, Institut d'Estudis Autònomic. [en xarxa]. <http://www.gencat.cat/drep/iea/pdfs/IEA_65.pdf>. [consulta: 02/05/2014].
- MOLLÀ, Antoni; VIANA, Amadeu. 1989. *Curs de sociolingüística*, vol 2. València: Edicions Bromera.
- MONTOYA, Brauli. 1996. *Alacant: la llengua interrompuda*. València: Editorial Denes.
- NINYOLES, Rafael Lluís. 1971. *Idioma i prejudici*. Palma: Editorial Moll.
- STRUBELL, Miquel. 1999. «Polítiques lingüístiques i canvi sociolingüístic a Europa». *Polítiques lingüístiques a països plurilingües*. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. 9-26.
- VILA, Francesc Xavier. 1997. «La noció de l'ús en la planificació lingüística de l'ensenyament». *Revista de llengua i dret* 27. 131-152.